

CEPOS

*Henrik Christoffersen
Karsten Bo Larsen*

Klassekammerateffekt og inklusion i folkeskolen

Ideologi eller effekter?

CEPOS Arbejdsrapport nr. 30

CEPOS' publikationer er gratis tilgængelige for alle online på www.cepos.dk, men kan også bestilles i trykt form gennem CEPOS forlaget:

CEPOS forlaget
Landgreven 3, 3. sal, 1301 København K
Telefon: 33 45 60 30 eller fax: 33 45 60 45
E-mail: info@cepos.dk

© Copyright: 2015 CEPOS, Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen.

Mindre uddrag, herunder figurer, tabeller og citater er tilladt med tydelig kildeangivelse. Skrifter, der omtaler, anmelder, citerer eller henviser til nærværende, bedes sendt til CEPOS.

1.udgave, 1.oplag

© Omslagslayout: CEPOS
Tryk: CEPOS Forlaget
Forlag: CEPOS Forlaget
ISBN nr.: 978-87-92581-44-0

Marts 2015

Klassekammerateffekt og inklusion i folkeskolen

*Henrik Christoffersen
Karsten Bo Larsen*

CEPOS Arbejdsrapport nr. 30

Forord

Klassekammerateffekt er en meget omtalt størrelse i den danske skoledebat, men den faktiske viden om fænomenet er begrænset. Denne publikation følger ny viden til. Der er således tale om den første danske undersøgelse, som er gennemført med udgangspunkt i data på de enkelte elevers niveau, hvorved det er blevet muligt for den enkelte elev at opgøre effekterne af, at klassekammeraterne befinder sig på forskellige faglige niveauer.

Resultaterne fra publikationens analyser peger i retning af, at klassekammerateffekter er ganske komplekse effekter. Det ser ikke ud til at være indlysende, at der under alle omstændigheder opnås positive klassekammerateffekter for alle elever, når elever med forskellige forudsætninger bringes sammen. Dette gør det på den anden side også vanskeligt at nå frem til meget firkantede og enkle konklusioner. Analyserne her må altså betragtes som et skridt på vejen til at opnå en dybere forståelse, men ikke som det definitive svar på spørgsmålet om klassekammerateffektens natur.

Analyserne er gennemført i et samarbejde med Center for Regional- og Turismeforskning, CRT. Her har Astrid E. Enemark stået for analysearbejdet.

Marts 2015

Henrik Christoffersen

Forskningschef i CEPOS

Indhold

1. Sammenfatning
2. Målsætningen om inklusion
3. Måling af klassekammerateffekt

Referencer

Appendiks: Modellen til beregning af kammerateffekten

1. Sammenfatning

Med folkeskolereformen er mangfoldighed i elevsammensætningen og inklusion i folkeskolen blevet gjort til et mål i sig selv. Det er sket på baggrund af en ganske begrænset forskningsmæssig viden om effekterne af at drive undervisning i meget heterogent sammensatte klasser. Analyserne i dette arbejdsrapport bidrager til at kaste lys over problemstillingen.

Papiret tager udgangspunkt i Undervisningsministeriets opgørelse af, hvad ministeriet betegner socioøkonomiske referencer, altså et statistisk beregnet udtryk, som viser hvordan elever på landsplan med samme baggrundsforhold som skolens elever har klaret afgangsprøverne. Den socioøkonomiske reference bliver beregnet ud fra skolens elevgrundlag. I beregningen indgår faktorer på individniveau som for eksempel køn, etnisk oprindelse samt forældrenes uddannelse og indkomst – altså faktorer, som skolen ikke har direkte indflydelse på. Den socioøkonomiske reference tager højde for elevernes baggrundsforhold, og ved at sammenligne skolens faktiske karakterer hermed kan der fås et billede af, hvorvidt skolens elever har klaret afgangsprøverne bedre, dårligere eller på niveau med elever på landsplan med samme baggrundsforhold.

I og med, at de socioøkonomiske referencer er baseret på oplysninger om hver enkelt elev, har vi med udgangspunkt i Undervisningsministeriets metode beregnet socioøkonomiske referencetal for hver enkelt elev, altså tal for, hvilke karakterresultater vi skulle forvente af hver elev, givet elevens sociale baggrund. Herefter har vi set på elevens faktisk opnåede resultater, og endelig har vi sat disse i forhold til, hvilke resultater som skulle forventes af de kammerater, som eleven går i årgang med på skolen.

I første omgang undersøger vi konsekvenserne af spredning i elevernes forudsætninger. Her finder vi, at der i en gennemsnitsbetragtning bliver opnået bedre eksamensresultater, jo større spredning i socioøkonomisk styrke der er mellem eleverne.

Et gennemsnitligt bedre resultat er ikke ensbetydende med, at alle elever vil opnå bedre resultater i kraft af spredning i elevsammensætningen. Derfor undersøger vi på elevniveau effekten af at gå sammen med elever, som henholdsvis er socioøkonomisk stærkere end eleven selv eller socioøkonomisk svagere end eleven selv. Her tegner der sig et billede af, at elever, som er socioøkonomisk stærkere end gennemsnittet af deres kammerater, bliver positivt påvirket af den elevsammensætning, som de oplever. Derimod bliver elever, som er socioøkonomisk svagere end gennemsnittet af deres kammerater, negativt påvirket af den elevsammensætning, som de oplever.

De socioøkonomiske referencer bliver beregnet ud fra en sammenvejning af betydningen af en lang række socioøkonomiske indikatorer. Vi undersøger endelig, hvad effekten er for en elev, såfremt en enkelt af elevens kammerater skiftes ud med en anden elev, som har præcis de samme socioøkonomiske træk som den afgåede elev, bortset fra et enkelt af de anvendte socioøkonomiske træk. Analysen viser, at der findes adskillige klassekammerat-karakteristika som virker positive for den enkelte elev, ligesom der findes adskillige karakteristika, som virker negative. Alt i alt er det en lang række meget forskelligartede og for de enkelte elever ofte ikke sammenfaldende forhold, som giver en positiv klassekammerateffekt. Derfor vil det umiddelbart være en nærmest umulig

planlægningsopgave at identificere og fordele elever med forskellig socioøkonomisk baggrund optimalt på forskellige klasser og skoler ud fra hensynet til klassekammerateffekt. Hertil kommer de nødvendige overvejelser omkring disse elevers krav på frit at kunne vælge skole, gå i en skole i nærheden af bopælen, mv.

Samlet set viser vores analyse først og fremmest, at der er behov for mere forskning i, hvordan inklusion påvirker resultaterne for alle grupper af elever, inden man på et solidt evidensbaseret grundlag kan udtale sig om og udforme generel politik for inklusion i den danske grundskole.

2. Målsætningen om inklusion

Mangfoldighed og inklusion er gjort til en egentlig målsætning for folkeskolen. Det skete med en politisk aftale i Folketinget i januar 2012 indgået mellem Folkeskoleforligskredsen, som består af regeringen (S, RV og SF) samt V, DF og KF, jfr. Folkeskoleforligskredsen (2012). Aftaleteksten indledes med følgende:

Styrket inklusion i folkeskolen

Aftaleparterne er enige om, at styrke inklusionen i folkeskolen, så flere elever bidrager til fællesskabet og får fagligt udbytte af den almindelige undervisning, og færre elever udskilles til specialundervisning.

Kilde: Folkeskoleforligskredsen (2012).

Rent konkret peges der her på, at inklusion i den politiske forståelse er at opfatte som et mål i sig selv. Graden af inklusion skal måles på, hvor mange elever, som udskilles til specialundervisning, idet sådan en udskillelse opfattes som negativt. Der kan være flere egentlige grunde til at undgå det, som ovenfor betegnes som udskillelse. Den anførte begrundelse er ideal, men en økonomisk begrundelse kan i sagens natur ikke udelukkes. Det er bemærkelsesværdigt, at den politiske aftale ikke rummer formuleringer om effekter eller resultater, som skal opnås, ud over nedbringelsen af udskillelse i sig selv.

Undervisningsministeriet har på den baggrund af aftalen oprettet en hjemmeside med titlen Inklusion, jfr. Undervisningsministeriet (2013). Her findes anført en definition af begrebet. Den fulde tekst er denne:

○ ***Hvad er inklusion?***

Inklusion handler om barnets oplevelse af at være en værdifuld deltager i det sociale og faglige fællesskab, og det er centralt for at lære noget og for at udvikle sig. Alle børn og unge har brug for at indgå i et fællesskab med pædagoger, lærere og andre børn og unge. Inklusionstankegangen betyder et perspektivskifte fra det enkelte barn til fokus på det fælles.

Kilde: Undervisningsministeriet (2013).

Ministeriets definition peger i retning af, at der i høj grad er tale om et ideologisk projekt. Det lader sig vanskeligt ud fra ministeriets definition afgøre i det konkrete, hvorvidt en given indretning af skolen er udtryk for inklusion eller ej. Definitionen er formuleret, så den i realiteten er indholdsløs. En negering ville lyde: *Inklusion handler om barnets oplevelse af at være en værdiløs deltager i det sociale og faglige fællesskab, og det er centralt for at undgå at lære noget og for at undgå at udvikle sig. Ingen børn eller unge har brug for at indgå i et fællesskab med pædagoger, lærere eller andre børn og unge.* Et meningsløst udsagn. Definitionens afsluttende udsagn om skift af perspektiv fra det enkelte barn til det fælles er et rent ideologisk udsagn.

Der er påbegyndt en forskning, som skal følge projektet om inklusion i folkeskolen. Væsentligst er et forskningsprojekt ved SFI og Aarhus Universitet, hvorfra der er publiceret rapporten Baviskar, Dyssegaard, Egelund, Lausten, Lynggaard og Tetler (2013). Rapporten fokuserer på forandringsprocesserne i kommunerne i kraft af bevægelsen i retning af større grad af inklusion

målt ved reduceret andel af elever udtaget til specialundervisning. Derimod indgår det ikke i rapporten at se på resultater i form af elevpræstationer som følge af øget inklusion. Rapporten ligger altså i forlængelse af Undervisningsministeriets forståelse, hvor inklusion i hovedsagen fremstår som et mål i sig selv.

En enkelt analyse vedrører effekter, nemlig Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2012). Her opdeles folkeskolens elever i henholdsvis børn fra ressourcestærke hjem og børn fra resourcesvage hjem. Med det udgangspunkt formuleres hovedresultatet således:

Ser man på børn fra resourcesvage hjem, opnår de i gennemsnit ét karakterniveau højere, hvis de har gået i en klasse med mere end 30 pct. ressourcestærke elever, end hvis de har gået i en klasse med mindre end 30 pct. stærke elever. Således får børn fra resourcesvage hjem, der går i en klasse med mindre end 30 pct. stærke elever, en gennemsnitskarakter på 4,6. Har de gået i en klasse med mere end 30 pct. stærke elever, får de i gennemsnit en karakter på 5,6. Tilsvarende opnår de andre børn også højere karakterer ved at gå i en klasse, hvor der er mere end 30 pct. stærke elever.

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2012), side 48.

Det er den såkaldte klassekammerateffekt, som er sat i fokus i undersøgelsen fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. Det har været en meget omdiskuteret effekt, og der er i den offentlige debat fra væsentlige sider af den pædagogiske verden blevet argumenteret for - uden stærk dokumentation - at en klassekammerateffekt findes, og at den er asymmetrisk, således at såvel stærke som svage elever opnår de bedste resultater, såfremt de blandes i klasserne. Derfor er det positivt, at der endelig foreligger en konkret analyse af problemstillingen. Den pågældende analyse fokuserer dog meget på ekstreme situationer (elevsammensætninger). Selvom det er en interessant nok at se på de ekstreme tilfælde, så er det dog nødvendigt med en mere generel analyse af, hvordan klassekammerateffekten fungerer generelt set i den danske grundskole, hvis analyserne skal sætte os i stand til at kunne vurdere, hvordan en generel politik omkring øget inklusion af svage elever vil påvirke resultaterne for samtlige elever i grundskolen.

Endvidere lider analysen fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd af flere væsentlige mangler, hvad der ofte kan være tilfældet, når nye problemstillinger angribes for første gang. Derfor er fornyede analyser af flere årsager på sin plads. Analysen fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd er således først og fremmest gennemført på et for forenklet niveau i og med, at der blot er foretaget en opdeling af eleverne i enkelte grupper og i og med, at karakteristikken af elevernes baggrund er forenklet set eksempelvis i forhold til den karakteristik, som anvendes af Undervisningsministeriet ved beregningen af de såkaldte socioøkonomiske referencer. Det egentligt relevante spørgsmål i forhold til klassekammerateffekten er, hvad den enkelte elev får ud af at gå i klasse med forskellige typer af klassekammerater. Det er også det spørgsmål, som forældre må stille sig, når de står over for at skulle træffe valg af skole, og når de bliver informeret om skolernes elevsammensætning.

3. Måling af klassekammerateffekt

I det følgende vil begrebet klassekammerateffekt blive forstået og opgjort som et mål for betydningen for en elev i folkeskolen af sammensætningen af elevens kammeratkreds, som her forstås som de elever, som befinder sig på samme klassetrin på skolen. Betydningen udtrykkes ved elevens og kammeraternes faglige præstationer efter gennemførelse af grundskolen ved afgangsprøven efter 9. klasse.

En stringent analyse af en således defineret klassekammerateffekt må tage udgangspunkt i informationer om hver enkelt elev. Der må altså etableres et datasæt til analysebrug med informationer om hver enkelt elev i en årgang 9. klasseelever, og herunder må et sådant datasæt have tilknyttet relevante informationer om elevernes baggrund, ikke mindst forældreforhold. Et sådant datasæt er til denne analyse etableret i et samarbejde med Center for Regional- og Turismeforskning, CRT, som igen opererer i et samarbejde med Danmarks Statistik, således at forskerne alene har adgang til data i fuldt anonymiseret form.

Analysen af klassekammerateffekt tager endvidere udgangspunkt i allerede gennemførte analyser i CEPOS og Undervisningsministeriet af, hvad der her skal betegnes undervisningseffekt, jfr. Christoffersen og Larsen (2012). I disse analyser findes ved hjælp af regressionsanalyser af elevdata på individniveau den bedst mulige statistiske beskrivelse af sammenhæng mellem elevforhold og præsterede resultater. Denne sammenhæng udtrykker, hvad man ud fra en gennemsnitsbetragtning må forvente af præstationer fra en elev og fra en afgangsårgang på en skole, når man tager elevens og årgangens socioøkonomiske omstændigheder i betragtning. Det, som vi her betegner som klassekammerateffekt, er altså måling af effekten fra elevens samvær med kammeraterne fra elevens årgang, hvad enten der findes en enkelt eller flere afgangsspor på elevens skole (se i øvrigt appendiks for en nærmere metodebeskrivelse).

Med dette udgangspunkt gennemføres nedenfor to delanalyser af klassekammerateffekt set ud fra den enkelte elevs position.

For det første udnyttes, at det beregnede forventede præstationsniveau i denne analyse er identisk med et mål for socioøkonomisk styrke. Derfor kan også gennemføres en analyse af den samlede effekt af niveauet for socioøkonomisk styrke blandt klassekammerater. Alt afhængig af den observerede elevs egen socioøkonomiske styrke beregnes, hvorledes denne elevs præstation vil blive påvirket af, hvorvidt klassekammeraternes socioøkonomiske styrke gennemgående er højere eller lavere end elevens egen position.

For det andet undersøges spørgsmålet: Hvilken ændring i præstation skal man forvente af en elev, såfremt en klassekammerat skiftes ud med en anden klassekammerat, som i en og kun en henseende adskiller sig fra den hidtidige klassekammerat. Herved kan der i alt beregnes følsomheder i forhold til alle de komponenter, som indgår i beskrivelsen af elevers socioøkonomiske baggrund.

Forinden disse to analyser ser vi dog på betydningen i det hele taget af graden af homogenitet i elevsammensætningen.

For at sikre sammenlignelighed anvendes kun karaktererne i de bundne prøvefag, således at elever kun sammenlignes for de samme karakterer. Karakteren for dansk orden udelukkes, da den ikke anses for i tilstrækkelig grad at reflektere elevens faglige præstation. De anvendte karakterer ses i figur 9.1.

Figur 9.1. Anvendte karakterer

- Dansk, læsning
- Dansk, mundtlig
- Dansk, retskrivning
- Engelsk, mundtlig
- Fysik/kemi, mundtlig
- Matematik, problemløsning
- Matematik, færdigheder

I forbindelse med beregningen af undervisningseffekten bliver der også på baggrund af en række socioøkonomiske variable beregnet en forventet karakter for den enkelte elev. Denne forventede karakter kan betragtes som et udtryk for elevens socioøkonomiske baggrund. Undervisningsministeriet betegner netop ministeriets beregnede tal for forventet karakter for den socioøkonomiske reference. Højere forventet karakter er altså udtryk for en stærkere socioøkonomisk baggrund samlet set (for en nærmere beskrivelse af beregningen af undervisningseffekt og socioøkonomisk reference, se bilag).

Betydningen af spredningen i elevernes socioøkonomiske baggrund søges i første omgang belyst ved en analyse, hvor de forklarende variable i beregningen af undervisningseffekten udvides med et mål for spredningen i karakteren i den enkelte klasse eller på det konkrete klasseniveau, i figur 9.2.

Når spredningen i elevernes socioøkonomiske baggrund inddrages i modellen, giver det ikke anledning til ændringer af de variable, der har en (på 5 pct.-niveau) signifikant forklaringssevne i forhold til elevens karakter. Det tyder ikke på, at det giver en væsentlig forværring af de statistiske kollinearitetsproblemer i modellen, når spredningen bliver anvendt som yderligere forklarende variabel. Der ser altså ikke ud til at opstå væsentlige yderligere problemer ved, at flere forklarende variable er indbyrdes systematisk forbundne, hvad der forringer modellens relevans.

Vi har også forsøgt at udvide modellen med gennemsnittet af klassekammeraternes forventede karakter, hvilket indebar, at hovedparten af de individuelle variable, der hidtil havde en signifikant forklaringskraft i forhold til elevens karakter, nu ikke længere var signifikante. Det tyder på, at der med denne udvidelse af analysen opstod væsentligt forværrede kollinearitetsproblemer, og derfor har vi valgt ikke at præsentere resultaterne af denne analyse. Det bør dog i denne sammenhæng bemærkes, at det opståede betydelige kollinearitetsproblemer tyder på, at de danske folkeskoleklasser gennemsnitligt set er socioøkonomisk relativt homogene.

Figur 9.2. Sammenhængen mellem spredning i målet for elevernes socioøkonomiske styrke og elevernes præstationer set i forhold til de forventede præstationer.

Hypotese	Forklaringssevne	Forklaringens retning
Sammenhæng mellem spredningen i elevernes socioøkonomiske baggrund i klassen, og den faktisk opnåede karakter	Stærk	Jo større spredning i elevernes socioøkonomiske baggrund i klassen jo bedre resultater (end forventet) opnår eleverne

Figuren her bygger på en regressionsanalyse, hvor kravet til at anerkende en forklaring som stærk er en usikkerhedsgrænse på 5 procent (p-værdien må højst være på 0,05). Vi anerkender en forklaring som svag, hvis sammenhængen falder inden for en usikkerhedsgrænse på 10 procent.

Analysen af spredningen peger i retning af en klassekammerateffekt, så en stor spredning i elevernes socioøkonomiske baggrund medfører, at eleverne gennemsnitligt set klarer sig bedre end forventet. Det samme resultat, som også delvis afspejler sig i det ovennævnte resultat fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2012).

Analysen er imidlertid en gennemsnitsberegning, så den siger ikke noget om, hvorvidt det er alle elever, der klarer sig bedre end forventet. En mulighed er også, at det alene er (nogle af) de stærkeste eller de svageste elever, der opnår bedre resultater af at gå i en klasse med stor spredning i elevernes socioøkonomiske baggrund.

Det leder os til analyserne af klassekammerateffekt set ud fra den enkelte elevs position. Analysen gennemføres ved at udvide modellen for beregning af undervisningseffekt med en række dummyvariable, der viser hvorledes eleven socioøkonomisk afviger fra den gennemsnitlige socioøkonomiske baggrund i klassen. Af figur 9.3 fremgår, hvordan elevens socioøkonomiske placering i klassen påvirker elevens resultat i forhold til det resultat, der kan forventes på baggrund af de individuelle socioøkonomiske karakteristika.

Figur 9.3. Analyse af klassekammerateffekt – spredning på elevgrupper

Elevgrupper efter forventet karakter (socioøkonomisk reference)	Forklaringsevne	Forklaringens retning
Forventet karakter på 1,0 over klassegennemsnittet	Stærk	Eleverne klarer sig bedre end forventet
Forventet karakter på mellem 0,8 og 1,0 over klassegennemsnittet	Stærk	Eleverne klarer sig bedre end forventet
Forventet karakter på mellem 0,6 og 0,8 over klassegennemsnittet	Stærk	Eleverne klarer sig bedre end forventet
Forventet karakter på mellem 0,4 og 0,6 over klassegennemsnittet	Stærk	Eleverne klarer sig bedre end forventet
Forventet karakter på mellem 0,2 og 0,4 over klassegennemsnittet	Stærk	Eleverne klarer sig bedre end forventet
Forventet karakter på mellem 0,2 og 0,4 under klassegennemsnittet	Stærk	Eleverne klarer sig dårligere end forventet
Forventet karakter på mellem 0,4 og 0,6 under klassegennemsnittet	Stærk	Eleverne klarer sig dårligere end forventet
Forventet karakter på mellem 0,6 og 0,8 under klassegennemsnittet	Ingen	
Forventet karakter på mellem 0,8 og 1,0 under klassegennemsnittet	Ingen	
Forventet karakter på 1,0 under klassegennemsnittet	Stærk	Eleverne klarer sig dårligere end forventet

Figuren her bygger på en regressionsanalyse, hvor kravet til at anerkende en forklaring som stærk er en usikkerhedsgrænse på 5 procent (p-værdien må højst være på 0,05). Vi anerkender en forklaring som svag, hvis sammenhængen falder inden for en usikkerhedsgrænse på 10 procent.

Analysen i figur 9.3 viser, at de stærkeste elever opnår bedre karakterer end forventet på baggrund af deres egen socioøkonomiske baggrund isoleret set. Derimod ser det ud til, at en stor del af de elever, der ligger længst under klassegennemsnittet, klarer sig dårligere end forventet – herunder de

elever, der ligger allerlængst fra klassegennemsnittet. Det er et resultat, som sætter spørgsmålstegn ved en ubetinget opfattelse af, at en klassekammerateffekt altid vil være positiv. I særdeleshed sætter resultatet tillige spørgsmålstegn ved, om politikken for inklusion i virkeligheden er lighedsfremmende trods de stærke forhåbninger herom.

Når modellen for beregning af undervisningseffekt bliver udvidet med elevens socioøkonomiske placering i klassen er en række af de individuelle variable - der før gav et signifikant bidrag til forklaringen af elevens resultat – ikke længere signifikante forklarende variable. Endvidere skifter fortegnet til koefficienten til enkelte af de individuelle forklarende variable, der forsat er signifikante forklaringer, efter modellen er udvidet med elevernes socioøkonomiske placering i klassen. Dette tyder på, at problemerne med kollinearitet mellem de forklarende variable bliver forværret. Derfor skal resultatet omkring effekten af elevernes socioøkonomiske placering tages med et vist forbehold. Det er dog i den forbindelse tankevækkende, at Danske Erhverv (Danske Erhverv – Perspektiv december 2014) i en analyse af karakterer i gymnasierne finder, at der er en negativ klassekammerateffekt for mundtlige eksaminer – jo højere karakterer fra folkeskolen de andre elever har, jo lavere mundtlig eksamenskarakter kan den enkelte elev også forvente at opnå, hvilket svarer til den type klassekammerateffekt, som vi finder i tabel 9.3. Derimod viser analysen fra Danske Erhverv, at det vil hæve elevens forventede karakter til skriftlig eksamen, jo højere karakterer de øvrige elever opnående i folkeskolen. Det skal i den forbindelse bemærkes, at vores analyser er baseret på et gennemsnit af 4 skriftlige og 3 mundtlige karakterer.

Samlet set afspejler vores resultater først og fremmest et betydeligt behov for mere forskning i, hvordan klassekammerateffekten påvirker alle grupper af elever, inden man drager endelige konklusioner i forhold til omkostninger og gevinster ved en skolepolitik, der skal fremme inklusion og øge den socioøkonomiske spredning blandt eleverne i de enkelte klasser. Analysen giver nok nogle stærkt signifikante resultater, men der findes også bag disse resultater en vis spredning i effekterne for de enkelte elever. En sådan spredning kan hænge sammen med forskellig evne i skolerne til at håndtere inklusion og herunder en begrænset erfaring i pædagogiske metoder til håndtering af inklusion. På den anden side udgør analysens resultat også en advarsel mod at videreføre strategien om inklusion uden at sikre, at der findes et sagligt grundlag for sådan en strategi.

Analysens resultater bør også give anledning til overvejelser i forhold til undervisningen af de stærkeste elever. De nyder tilsyneladende godt af at gå i skole med mindre stærke elever. Det ser ud til at virke positivt at få lov til at skille sig ud ved at være særlig stærk. Det rejser spørgsmålet, om skolerne er gode nok til at drive undervisning med klasser, som rummer mange stærke elever.

Selvom der ikke umiddelbart findes entydigt belæg for effekterne af en skolepolitik, der fremmer den socioøkonomiske spredning i klasser i grundskolen, så er det med udgangspunkt i den eksisterende skolepolitik og skoledebat alligevel interessant at se på, hvorvidt det er muligt at identificere de socioøkonomisk stærke elever nærmere. Derfor gennemfører vi en analyse, hvor vi ser på de enkelte karakteristika, der bliver anvendt til at beregne den samlede socioøkonomiske reference. Denne analyse kan give os viden om, hvilke konkrete og umiddelbart identificerbare karakteristika, der er knyttet til de socioøkonomisk stærke og svage elever.

I analysen anvender vi de samme socioøkonomiske baggrundsvariable, som Undervisningsministeriet bruger til at beregne undervisningseffekt, jfr. figur 9.4. Ud over de individuelle værdier af de socioøkonomiske variable for den enkelte elev suppleres analysen med

gennemsnit i elevens klasse for de socioøkonomiske baggrundsvariable. For hver kategori vælges en reference, der er det karakteristika, som vi måler effekten i forhold til. Eksempelvis måles effekten af at være indvandrer fra Europa i forhold til at være af dansk herkomst. Effekten viser altså, hvordan den enkelte elevs resultater påvirkes, når der bliver flere indvandrere fra Europa i klassen samtidig med, at der bliver tilsvarende færre med dansk oprindelse, og når alle øvrige karakteristika for alle i klassen forbliver uændrede.

Figur 9.4. Socioøkonomiske baggrundsvariable til beregning af klassekammerateffekt

Kategori	Individuelle	Klassekammerat
Køn	Dreng	Reference
	Pige	Gennemsnitligt antal i klassen
Herkomst og oprindelsesland	Dansk herkomst	Reference
	Indvandrere fra Europa mm.	Gennemsnitligt antal i klassen
	Indvandrere fra Asien mm.	Gennemsnitligt antal i klassen
	Indvandrere fra Afrika mm.	Gennemsnitligt antal i klassen
	Efterkommere fra Europa mm.	Gennemsnitligt antal i klassen
	Efterkommere fra Asien mm.	Gennemsnitligt antal i klassen
	Efterkommere fra Afrika mm.	Gennemsnitligt antal i klassen
Forældres højeste fuldførte uddannelse	Grundskolen	Reference
	Gymnasial	Gennemsnitligt antal i klassen
	Erhvervsfaglig	Gennemsnitligt antal i klassen
	Kort videregående	Gennemsnitligt antal i klassen
	Mellemlang videregående	Gennemsnitligt antal i klassen
	Lang videregående	Gennemsnitligt antal i klassen
Faderens arbejdsmarkeds status	Selvstændig	Gennemsnitligt antal i klassen
	Lønmodtager	Reference
	Ledig	Gennemsnitligt antal i klassen
	Uddannelsessøgende	Gennemsnitligt antal i klassen
	Øvrig	Gennemsnitligt antal i klassen
Moderens arbejdsmarkeds status	Selvstændig	Gennemsnitligt antal i klassen
	Lønmodtager	Reference
	Ledig	Gennemsnitligt antal i klassen
	Uddannelsessøgende	Gennemsnitligt antal i klassen
	Øvrig	Gennemsnitligt antal i klassen
Forældres gennemsnitlige bruttoindkomst	0-220.000 kr	Gennemsnitligt antal i klassen

	220-345.000 kr.	Gennemsnitligt antal i klassen
	345.000-500.000 kr.	Gennemsnitligt antal i klassen
	Over 500.000 kr.	Reference
Faderens ledighedsgrad	1-50 %	Gennemsnitligt antal i klassen
	50+%	Gennemsnitligt antal i klassen
	0%	Reference
Moderens ledighedsgrad	1-50 %	Gennemsnitligt antal i klassen
	50+%	Gennemsnitligt antal i klassen
	0%	Reference
Familietype	Par	Reference
	Enlig	Gennemsnitligt antal i klassen
Antal børn og placering i børneflokk	Enebarn	Gennemsnitligt antal i klassen
	Ældste barn i børneflok	Gennemsnitligt antal i klassen
	Midterbarn i børneflok på højst 4	Gennemsnitligt antal i klassen
	Yngste barn i børneflok på højst 4	Reference
	Øvrige	Gennemsnitligt antal i klassen

Figur 9.5. Klassekammerateffekter af socioøkonomiske karakteristika

Kategori	Individuelle	Forklaringsevne	Forklaringens retning
Køn	Dreng	Reference	
	Pige	Ingen	
Herkomst og oprindelsesland	Dansk herkomst	Reference	
	Indvandrere fra Europa mm.	Ingen	
	Indvandrere fra Asien mm.	Ingen	
	Indvandrere fra Afrika mm.	Ingen	
	Efterkommere fra Europa mm.	Ingen	
	Efterkommere fra Asien mm.	Ingen	
Forældres højeste fuldførte uddannelse	Grundskolen	Reference	
	Gymnasial	Stærk	Positiv for den enkelte elevs resultat
	Erhvervsfaglig	Stærk	Positiv for den enkelte elevs resultat
	Kort videregående	Stærk	Positiv for den enkelte elevs resultat
	Mellemlang videregående	Stærk	Positiv for den enkelte elevs resultat
	Lang videregående	Stærk	Positiv for den enkelte elevs resultat
Faderens arbejdsmarkeds status	Selvstændig	Ingen	
	Lønmodtager	Reference	
	Ledig	Ingen	
	Uddannelsessøgende	Ingen	
	Øvrig	Ingen	
Moderens arbejdsmarkeds status	Selvstændig	Stærk	Positiv for den enkelte elevs resultat
	Lønmodtager	Reference	
	Ledig	Ingen	
	Uddannelsessøgende	Stærk	Positiv for den enkelte elevs resultat
	Øvrig	Ingen	
Forældres gennemsnitlige bruttoindkomst	0-220.000 kr	Stærk	Negativ for den enkelte elevs resultat
	220-345.000 kr.	Stærk	Negativ for den enkelte elevs resultat
	345.000-500.000 kr.	Stærk	Negativ for den enkelte elevs resultat
	Over 500.000 kr.	Reference	
Faderens ledighedsgrad	1-50 %	Stærk	Negativ for den enkelte elevs resultat
	50+%	Ingen	
	0%	Reference	
Moderens ledighedsgrad	1-50 %	Ingen	
	50+%	Ingen	
	0%	Reference	
Familietype	Par	Reference	
	Enlig	Stærk	Negativ for den enkelte elevs resultat
Antal børn og placering i børneflokk	Enebarn	Ingen	
	Ældste barn i børneflok	Stærk	Positiv for den enkelte elevs resultat
	Midterbarn i børneflok på højst 4	Ingen	
	Yngste barn i børneflok på højst 4	Reference	
	Øvrige	Ingen	

Figuren her bygger på en regressionsanalyse, hvor kravet til at anerkende en forklaring som stærk er en usikkerhedsgrænse på 5 procent (p-værdien må højst være på 0,05). Vi anerkender en forklaring som svag, hvis sammenhængen falder inden for en usikkerhedsgrænse på 10 procent.

Analysen i figur 9.5 viser, at der findes adskillige klassekammerat-karakteristika, som virker positive for den enkelte elev, lige som der findes adskillige karakteristika, som virker negative. Alt i alt er det en lang række meget forskelligartede og for de enkelte elever ofte ikke sammenfaldende forhold, som giver en positiv klassekammerateffekt. Eksempelvis er det for langt de fleste skoler meget få elever, som har forældre med gennemsnitlig årsindkomst på over 500.000 kr. samtidig med en mor, som er selvstændig erhvervsdrivende. Derfor vil det umiddelbart være en nærmest umulig planlægningsopgave at identificere og fordele de stærke elever optimalt på forskellige klasser og skoler ud fra hensynet til klassekammerateffekt. Hertil kommer de nødvendige overvejelser omkring disse elevers krav på frit at kunne vælge skole, gå i en skole i nærheden af bopælen mv.

Sammenfattende må vi på baggrund af vores analyser af klassekammerateffekten konkludere, at effekterne af forskellige klassesammensætninger bør undersøges meget grundigere, før der er et tilstrækkeligt grundlag for at sige, at en politik om inklusion og socioøkonomisk spredning i klasserne vil give nævneværdige gevinster. Et mere positivt resultat af inklusion, end hvad der tegner sig i det aktuelle mønster, vil også nok ikke mindst forudsætte, at der bliver udviklet og indkøbt pædagogiske metoder, som bedre håndterer de udfordringer, som følger med inklusionspolitikken. Vi kan endvidere konkludere, at det i praksis nok vil være begrænset, i hvor høj grad det er muligt at øge den almindelige socioøkonomiske spredning gennem en systematisk planlægning af fordelingen af eleverne på baggrund af konkrete entydige identificerbare socioøkonomiske karakteristika.

Referencer

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2012): Uddannelse skal styrkes gennem hele livet - Fordeling og Levevilkår.

Baviskar, Siddhartha Camilla Brørup Dyssegaard, Niels Egelund, Mette Lausten, Mikkel Lynggaard og Susan Tetler (2013): Dokumentationsprojektet: Kommunernes omstilling til øget inklusion pr. marts 2013. SFI og Aarhus Universitet.

Christoffersen, Henrik og Karsten Bo Larsen (2012): Når befolkningen får viden om grundskolernes kvalitet. Cepos Arbejdsrapport nr. 20.

Danske Erhverv – Perspektiv (december 2014): Karakterinflation på gymnasier med mange svage elever

Folkeskoleforligskredsen (2012): Aftale om Styrket inklusion i folkeskolen. Gengivet på Undervisningsministeriet (2013).

Undervisningsministeriet (2013): Hjemmesiden Inklusion: <http://uvm.dk/l-fokus/inklusion>.

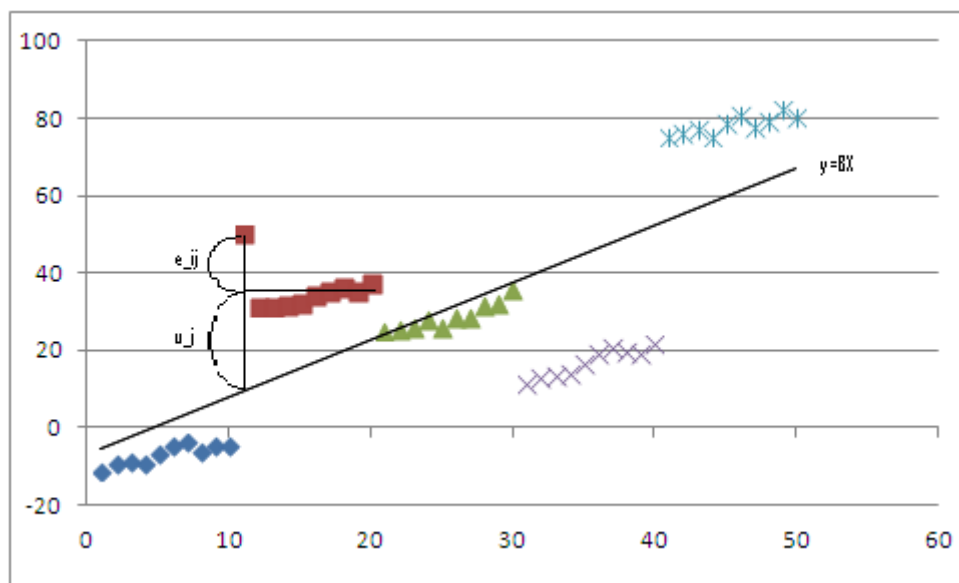
Beregningsteknisk bilag

Udregning af undervisningseffekt og socioøkonomisk reference

Undervisningseffekten udregnes overordnet efter samme metode som Undervisningsministeriet har anvendt til at udregne undervisningseffekten i 2011/2012. Således anvendes en statistisk multilevel (random effects) model. Modellen har en hierarkisk struktur med to niveauer, et individniveau og et skoleniveau:

$$y_{ij} = \beta X_{ij} + u_j + e_{ij}$$

y_{ij} er den observerede karakter, X_{ij} angiver elevens baggrundsvariable, u_j er det skolespecifikke fejllid, og e_{ij} er det individ-specifikke fejllid. Forskellen fra en simpel OLS-regressionsanalyse består i, at fejllidene opdeles på to komponenter, ét der beskriver det gennemsnitlige fejllid for alle elever på en given skole, og ét der beskriver den enkelte elevs afvigelse fra den pågældende elevs skoles fejllid. Undervisningseffekten for den enkelte skole består således i det for hver skole observerede residual. Nedenfor ses en grafisk illustration af modellen.

Den socioøkonomiske reference er den forventede karakter baseret på elevens individuelle karakteristika βX_{ij} , der angiver den karakter, som eleven statistisk set kan forventes at opnå på baggrund af elevens individuelle socioøkonomiske karakteristika. De variable, der indgår i beregningen af undervisningseffekt er angivet i nedenstående tabel.

Kategori	Individuelle
Køn	Dreng
	Pige
Alder	17+ år
	16-17 år
	15-16 år
	-15 år
Herkomst og oprindelsesland	Dansk herkomst
	Indvandrere fra Europa mm.
	Indvandrere fra Asien mm.
	Indvandrere fra Afrika mm.
	Efterkommere fra Europa mm.
	Efterkommere fra Asien mm.
Forældres højeste fuldførte uddannelse	Grundskolen
	Gymnasial
	Erhvervsfaglig
	Kort videregående
	Mellemlang videregående
	Lang videregående
Faderens arbejdsmarkeds status	Selvstændig
	Lønmodtager
	Ledig
	Uddannelsessøgende
	Øvrig
Moderens arbejdsmarkeds status	Selvstændig
	Lønmodtager
	Ledig
	Uddannelsessøgende
	Øvrig
Forældres gennemsnitlige bruttoindkomst	0-220.000 kr.
	220-345.000 kr.
	345.000-500.000 kr.
	Over 500.000 kr.
Faderens ledighedsgrad	1-50 %
	50+%
	0%
Moderens ledighedsgrad	1-50 %
	50+%
	0%
Familietype	Par
	Enlig
Antal børn og placering i børneflokk	Enebarn
	Ældste barn i børneflok
	Midterbarn i børneflok på højst 4
	Yngste barn i børneflok på højst 4
	Øvrige

Kammerateffekten

For det første er det en central antagelse i modellen, at der ikke er sammenhæng mellem det skolespecifikke fejlede og de baggrundsvariable, der er inkluderet i elevens baggrundsvariable, X. Hvis denne antagelse ikke er opfyldt vil resultaterne generelt været biased. Dette er tilsyneladende tilfældet i Undervisningsministeriets model, hvor det skolespecifikke residual (ie. undervisningseffekten) er korreleret med baggrundsvariablene. Dette kunne tænkes at skyldes en klassekammerateffekt, hvor den enkelte elevs baggrundsvariable er korreleret med elevens klassekammeraters baggrundsvariable, der igen kan tænkes at være korreleret med elevens karakter. Sagt med andre ord er det plausibelt, at en elev med højtuddannede forældre også går i skole med andre elever med højtuddannede forældre, og at dette i sig selv kan have en effekt på elevens karakterer. I beregningen af klassekammerateffekt i tabel 9.5 inkluderes derfor, til forskel fra Undervisningsministeriets model, også de gennemsnitlige baggrundsvariable for 9. klasses eleverne i den pågældende elevs klasse. Resultatet af de statistiske analyser fremgår af nedenstående tabel.

Referencevariable	Hypotese	Elevvariable	Estimat koefficient	Standard afvigelse	DF	t - værdi	Pr > t
Reference (Mand)	Køn	Kvinde	0,5529	0,02042	4,80E+04	27,07	<.0001
Reference (under 15 år)	Alder	17+ år	-0,6888	0,09383	4,80E+04	-7,34	<.0001
	Alder	16-17 år	-0,91	0,07763	4,80E+04	11,72	<.0001
	Alder	15-16 år	-0,2026	0,06911	4,80E+04	-2,93	0,0034
Reference (Yngste)	Placering i søskendeflok	Øvrige	-0,3056	0,08577	4,80E+04	-3,56	0,0004
	Placering i søskendeflok	Enebarn	0,1422	0,07225	4,80E+04	1,97	0,0491
	Placering i søskendeflok	Ældste barn	0,4505	0,09362	4,80E+04	4,81	<.0001
	Placering i søskendeflok	Miderste barn	0,06331	0,06805	4,80E+04	0,93	0,3522
Reference (Dansk)	Herkomst	Indvandrere Afrika	-1,3711	0,1452	4,80E+04	-9,45	<.0001
	Herkomst	Indvandrere Asien	-0,5392	0,09481	4,80E+04	-5,69	<.0001
	Herkomst	Indvandrere Europa	-0,6527	0,07221	4,80E+04	-9,04	<.0001
	Herkomst	Efterkommer Afrika	-0,4618	0,09193	4,80E+04	-5,02	<.0001

	Herkomst	Efterkommer Asien	-0,01041	0,132	4,80E+04	-0,08	0,9371
	Herkomst	Efterkommer Europa	-0,7815	0,1086	4,80E+04	-7,19	<.0001
Forældrevariable							
Reference (par)	familietype	Enlig	-0,333	0,05341	4,80E+04	-6,23	<.0001
Reference (Grundskole)	Uddannelse	LVU	2,0686	0,05983	4,80E+04	34,58	<.0001
	Uddannelse	MVU	1,6371	0,04319	4,80E+04	37,91	<.0001
	Uddannelse	KVU	1,2776	0,0613	4,80E+04	20,84	<.0001
	Uddannelse	EFU	0,6598	0,02699	4,80E+04	24,45	<.0001
	Uddannelse	Gymnasial uddannelse	1,1323	0,04133	4,80E+04	27,4	<.0001
Reference (over 500.000 kr)	Gennemsnitlig bruttoindkomst	Under 220.000 kr.	-1,1409	0,04972	4,80E+04	-	<.0001
	Gennemsnitlig bruttoindkomst	220.000 kr. -345.000 kr.	-0,8934	0,03439	4,80E+04	-	<.0001
	Gennemsnitlig bruttoindkomst	345.000 kr. - 500000 kr.	-0,4132	0,03066	4,80E+04	-	<.0001
Reference (lønmotager)	Mand socialstilling	Øvrig	-0,223	0,0418	4,80E+04	-5,33	<.0001
	Mand socialstilling	Uddannelsessøgende	0,242	0,1571	4,80E+04	1,54	0,1235
	Mand socialstilling	Ledig	-0,1717	0,07187	4,80E+04	-2,39	0,0169
	Mand socialstilling	Selvstændig	0,197	0,05178	4,80E+04	3,8	0,0001
Reference (lønmotager)	Kvinde socialstilling	Øvrig	-0,0074	0,05258	4,80E+04	-0,14	0,8881
	Kvinde socialstilling	Uddannelsessøgende	1,1046	0,3886	4,80E+04	2,84	0,0045
	Kvinde socialstilling	Ledig	0,02679	0,08338	4,80E+04	0,32	0,748
	Kvinde socialstilling	Selvstændig	0,05259	0,0389	4,80E+04	1,35	0,1764

Referencevariable	Hypotese	Elevvariable	Estimat koefficient	Standard afvigelse	DF	t - værdi	Pr > t
Reference (0%)	Mand ledighedsgrad pr. år	Ledig 50-100%	-0,1416	0,04277	4,80E+04	-3,31	0,0009
	Mand ledighedsgrad pr. år	Ledig 1-50%	-0,2514	0,0306	4,80E+04	-8,22	<.0001
Reference (0%)	Kvinde ledighedsgrad pr.	Ledig 50-100%	-0,1781	0,05917	4,80E+04	-3,01	0,0026
	Kvinde ledighedsgrad pr.	Ledig 1-50%	-0,1651	0,03561	4,80E+04	-4,64	<.0001
Klassekammeratvariable							
Reference (par)	Familietype (Gennemsnitlig andel)	Enlig	-0,302	0,1321	4,80E+04	-2,29	0,0223
Reference (Dansk)	Herkomst (Gennemsnitlig andel af elever)	Indvandrere Afrika	0,1387	0,6817	4,80E+04	0,2	0,8388
	Herkomst (Gennemsnitlig andel af elever)	Indvandrere Asien	-0,4808	0,4337	4,80E+04	-1,11	0,2677
	Herkomst (Gennemsnitlig andel af elever)	Indvandrere Europa	-0,3252	0,2855	4,80E+04	-1,14	0,2547
	Herkomst (Gennemsnitlig andel af elever)	Efterkommer Afrika	0,3551	0,4021	4,80E+04	0,88	0,3772
	Herkomst (Gennemsnitlig andel af elever)	Efterkommer Asien	0,6011	0,63	4,80E+04	0,95	0,34
	Herkomst (Gennemsnitlig andel af elever)	Efterkommer Europa	0,5727	0,4614	4,80E+04	1,24	0,2146
	Reference (Grundskole)	Forældres uddannelse (Gennemsnitligt antal)	LVU	1,0666	0,2722	4,80E+04	3,92
Forældres uddannelse (Gennemsnitligt antal)		MVU	1,0583	0,2027	4,80E+04	5,22	<.0001
Forældres uddannelse		KVU	0,9797	0,3025	4,80E+04	3,24	0,0012

	(Gennemsnitligt antal)						
	Forældres uddannelse (Gennemsnitligt antal)	EFU	0,6413	0,1315	4,80E+04	4,88	<.0001
	Forældres uddannelse (Gennemsnitligt antal)	Gymnasial uddannelse	0,7923	0,2038	4,80E+04	3,89	0,0001
Reference (Lønmodtager)	Moders socialstilling (gns. antal)	Øvrig	0,3531	0,2618	4,80E+04	1,35	0,1775
	Moders socialstilling (gennemsnitligt antal)	Uddannelsessøgende	-2,9713	2,0424	4,80E+04	-1,45	0,1457
	Moders socialstilling (gennemsnitligt antal)	Ledig	-0,2468	0,4326	4,80E+04	-0,57	0,5683
	Moders socialstilling (gennemsnitligt antal)	Selvstændig	-0,00667	0,1944	4,80E+04	-0,03	0,9726
Reference (Lønmodtager)	Faders socialstilling (gennemsnitligt antal)	Øvrig	-0,1147	0,2056	4,80E+04	-0,56	0,5771
	Faders socialstilling (gennemsnitligt antal)	Uddannelsessøgende	2,2585	0,8016	4,80E+04	2,82	0,0048
	Faders socialstilling (gennemsnitligt antal)	Ledig	-0,4318	0,3492	4,80E+04	-1,24	0,2163
	Faders socialstilling (gennemsnitligt antal)	Selvstændig	0,6585	0,2542	4,80E+04	2,59	0,0096

Referencevariable	Hypotese	Elevvariable	Estimat koefficient	Standard afvigelse	DF	t - værdi	Pr > t
Reference (over 500.000 kr.)	Bruttoindkomst (gennemsnitligt antal)	Under 220.000 kr.	-0,568	0,2299	4,80E+04	-2,47	0,0135
	Bruttoindkomst (gennemsnitligt antal)	220.000 kr. - 345.000 kr.	-0,7291	0,1443	4,80E+04	-5,05	<.0001
	Bruttoindkomst (gennemsnitligt antal)	345.000 kr. - 500000 kr.	-0,4977	0,1365	4,80E+04	-3,65	0,0003
Reference (0%)	Moders ledighedsgrad (gennemsnitligt antal)	Ledig 50-100%	0,05453	0,2864	4,80E+04	0,19	0,849
	Moders ledighedsgrad (gennemsnitligt antal)	Ledig 1-50%	-0,3528	0,177	4,80E+04	-1,99	0,0462
Reference (0%)	Faders ledighedsgrad (gennemsnitligt antal)	Ledig 50-100%	0,3424	0,2102	4,80E+04	1,63	0,1033
	Faders ledighedsgrad (gennemsnitligt antal)	Ledig 1-50%	-0,05952	0,1517	4,80E+04	-0,39	0,6948
Reference (Yngste)	Gennemsnitligt antal	Øvrige	-0,3757	0,4027	4,80E+04	-0,93	0,3508
	Gennemsnitligt antal	Enebarn	0,2156	0,2084	4,80E+04	1,03	0,3009
	Gennemsnitligt antal	Ældste	0,8741	0,4013	4,80E+04	2,18	0,0294
	Gennemsnitligt antal	Midterste	0,287	0,2281	4,80E+04	1,26	0,2082

Tidligere udgivne CEPOS arbejdspapirer:

Arbejdspapir nr. 1: Udgiftsbehov og udgifter i kommunerne - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, maj 2009.

Arbejdspapir nr. 2: Sammenhængen mellem kommuners udgifter til skoledrift og skolens undervisningsresultater – Geert Laier Christensen, august 2009.

Arbejdspapir nr. 3: Omkostningsniveauet i offentlig og privat produktion af sundhedsydelser – Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, september 2009.

Arbejdspapir nr. 4: Multikulturalisme og integration – Søren Hviid Pedersen, september 2009.

Arbejdspapir nr. 5: Perceived municipal cuts and the welfare coalition – Henrik Christoffersen, oktober 2009.

Arbejdspapir nr. 6: Budgetdisciplin i kommunerne – Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, november 2009.

Arbejdspapir nr. 7: Den fysiske tilstand af folkeskoler og privatskolers bygninger – Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, januar 2010

Arbejdspapir nr. 8: Kommunale skatteforhøjelser – Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, marts 2010.

Arbejdspapir nr. 9: Kommunernes udgifter til folkeskolen - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, juni 2010

Arbejdspapir nr. 10: De økonomiske betingelser for kommunalt selvstyre i Danmark - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, juni 2010.

Arbejdspapir nr. 11: Udgiftsniveauet i kommunerne - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, september 2010.

Arbejdspapir nr. 12: Kommuner i nød - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, marts 2011.

Arbejdspapir nr. 13: Kvalitet og pris i offentlige og private skoler - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, maj 2011.

Arbejdspapir nr. 14: The welfare coalition and compulsory municipal outsourcing - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, juni 2011.

Arbejdspapir nr. 16: Regional omfordeling outsourcing - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, oktober 2011.

Arbejdsrapport nr. 17: Revision og effektivitet i den statslige sektor - Henrik Christoffersen, marts 2012.

Arbejdsrapport nr. 18: Den kommunale overudligning - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, marts 2012.

Arbejdsrapport nr. 19: Brugen af uddannelseskompetencer i den danske økonomi - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, juli 2012.

Arbejdsrapport nr. 20: Når befolkningen får viden om grundskolernes kvalitet - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, september 2012.

Arbejdsrapport nr. 21: De foreløbige erfaringer fra kommunernes skolelukninger - Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, april 2013.

Arbejdsrapport nr. 22: Velfærdsstat og arbejdsmoral – Casper Hunnerup Dahl, juni 2013

Arbejdsrapport nr. 23: Rettidig omhu – Kommunernes reaktioner på ændrede økonomiske vilkår – Frederik Birkvad, november 2013

Arbejdsrapport nr. 24: Finansiering og incitament i kommunerne – Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, januar 2014

Arbejdsrapport nr. 25: Når overudligningsreglen kommer i vejen – Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, juni 2014

Arbejdsrapport nr. 26: Lærerkompetencer og læring i folkeskolen – Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, juni 2014

Arbejdsrapport nr. 27: Kommunernes udgifter til folkeskole i 2008 og 2012 – Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, oktober 2014

Arbejdsrapport nr. 28: Decentralisering på skoleområdet – Folkeskolen som selvejende institution – Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, marts 2015

Arbejdsrapport nr. 29: Indførelse af ny finansierings-model og udvidet selvstyre i kommunerne – Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, september 2014

Arbejdsrapport nr. 30: Klassekammerateffekt og inklusion i folkeskolen, Henrik Christoffersen og Karsten Bo Larsen, marts 2015

Arbejdsrapporterne kan findes på www.cepos.dk

Center for Politiske Studier

CEPOS er en uafhængig tænketank, der fremmer et Danmark baseret på frihed, ansvar, privat initiativ og en begrænset statsmagt.

CEPOS er stiftet af fremtrædende danske erhvervsfolk, tænkere og kulturpersonligheder og indledte sit arbejde den 10. marts 2005.

CEPOS ønsker at bidrage til mere personlig og økonomisk frihed, retsstat og demokrati samt sunde borgerlige institutioner som familie, foreninger og kulturliv.

CEPOS vil omlægge og begrænse direkte og indirekte støtte fra det offentlige til befolkningen. Støtten skal komme de svage til gavn og afskaffes for personer, der kan klare sig selv.

CEPOS går ind for fri konkurrence og frie markeder, og er tilhænger af global frihandel og imod statsstøtte til erhvervslivet.

CEPOS udfører ikke opgaver på begæring af noget politisk parti, nogen myndighed, erhvervsvirksomhed, organisation eller privatperson.

CEPOS

CEPOS Forlaget – Landgreven 3, 3. sal – 1301 København K – www.cepos.dk